

A COMPARATIVE STUDY OF THE VARIOUS VERSIONS OF
SRITHANONCHAI IN SOUTHEAST ASIA

Miss Kanyarat Vechasat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Thai Language

Graduate School

Chulalongkorn University

1978

115047329

การศึกษาเปรียบเทียบ เรื่องศรีษณูชิยมัทนาง ๆ
ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นางสาวกัญญรัตน์ เวชชศาสตร์

002610

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาความหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2521

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเปรียบเทียบ เรื่องศรีชนธูษณ์ฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

โดย นางสาวกัญญรัตน์ เวชศาสตร์

แผนกวิชา ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิ่งแก้ว อัครถาวร

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษากามหลักสูตร์ปริญญามหาบัณฑิต

..... กณกิตต์บัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.วิศิษฎ์ ประจวบเหมาะ)

คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.คมกาศ นิลประภัสสร)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.กิ่งแก้ว อัครถาวร)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ วชิร รมยะนันท์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีธนญชัยฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ชื่อนิสิต	นางสาว กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิ่งแก้ว อัครถาวร
แผนกวิชา	ภาษาไทย
ปีการศึกษา	2520

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่องศรีธนญชัยสำนวนต่าง ๆ ที่มีปรากฏในประเทศไทย และประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งที่เป็นร้อยแก้ว และร้อยกรองว่ามีความสัมพันธ์กันในด้านเนื้อหา โครงเรื่อง ตัวละคร ตลอดจนแนวความคิดของผู้แต่งนิทานศรีธนญชัยอย่างไร

ผู้วิจัยได้ศึกษานิทานศรีธนญชัยของไทยที่พบทั้งสิ้น 17 สำนวน สำนวนที่เป็นลายลักษณ์ มี 16 สำนวน สำนวนมุขปาฐะ มีเพียง 1 สำนวน สำนวนที่เป็นลายลักษณ์นั้นมีทั้งฉบับที่เป็นโบราณ สมศกไทย และฉบับที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งประกอบด้วยคำประพันธ์ประเภท กาพย์ กลอน และร้อยแก้ว

นิทานเรื่องศรีธนญชัยนี้พบว่า มีแพร่กระจายอยู่ทุกภาคในประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบว่ามีปรากฏในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงแถบ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้วด้วย

สำนวนของประเทศกัมพูชา เวียดนาม ลาว และไทย มีความยาวและมีความคล้ายคลึงกันในด้านเนื้อหามาก ส่วนของประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ พบว่า มีที่เหมือนกับของไทยไม่มากกอนนัก สำหรับบุคลิกภาพของศรีธนญชัยนั้นเป็นลักษณะที่เข้าแบบตัวเอกเจ้าปัญญาและฉลาดแกมโกง (Trickster) ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดเรื่องความซัดแย้งที่ปรากฏในพฤติกรรมของตัวเอกนี้ ผู้แต่งมีจุดประสงค์เพื่อสร้างปมแห่งการซัดแย้งให้ตีศการขึ้นในเรื่องเท่านั้น ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องสะท้อนความซัดแย้งในกานเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือศีลธรรม ของสังคม.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ ก็ด้วยความช่วยเหลือของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิ่งแก้ว อัครถาวร อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ทั้งนี้ตลอดเวลาที่ดำเนินการวิจัย ท่านได้กรุณาตลอดเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำ และแนวทางในการค้นคว้า ตลอดจนได้ตรวจและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วนทั้งในภาษาและเนื้อความ และให้กำลังใจอย่างถึงนัย เป็นพระคุณหาที่สุคติไ้ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

อนึ่ง ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. วรณี วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเคอร์สัน ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ให้คำปรึกษามาแต่แรกเริ่ม และเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยเลือกทำวิทยานิพนธ์ในค่านี้นี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คมคาย นิลประภัสสร และ ศาสตราจารย์ วชิรรมบะนันท์ ไกรฤณาสละ เวลาอันมีค่าช่วยตรวจแก้วิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

เนื่องจากวิทยานิพนธ์ เรื่องนี้ผู้วิจัยต้องอาศัยข้อมูลทั้งที่เป็นภาษาถิ่นต่าง ๆ ของไทย และข้อมูลที่ เป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา คือ ภาษาเขมร ภาษาลาว ภาษาอินโดนีเซีย ภาษามาเลเซีย และภาษาฝรั่งเศส ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือในด้านการถอดความ ให้ยืมหนังสือ ให้คำแนะนำ ในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างถึงนัย จึงขอกราบขอบพระคุณ และขอบกคุณผู้มีรายนามข้างต่อไปนี้

พระมหาบุญศักดิ์ รัตนวงศ์ อาจารย์และกรรมการตรวจการปริวรรตคัมภีร์ทางพุทธศาสนา จากบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย ประจำมูลนิธิธัญญ์โลกิกขุ วัคส์ระ เกศ

Mr. Teddy Prasetyo ชาวอินโดนีเซีย

อาจารย์วารีย์ ศันตุลากร คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อาจารย์วชิระ ธรรมเมธีรินทร์ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ

รองศาสตราจารย์ ดร. เจตนา นาควัชระ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ ดร.วินิตา คิถียนต์ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์วีรฉัตร วรรณดี ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์วินัย ภูระหงษ์ แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พลศึกษา
นางสาวกรรณิการ์ ชินะโชติ นิสิตชั้นคุณวุฒิปดทศ สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายพงษ์ชาย เอี้ยวพานทอง นิสิตชั้นมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตมาเลเซียและสิงคโปร์ ประจำประเทศไทย
นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ นายสมชาย ศิลปานนท์ ซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือในการหาข้อมูลศรีธนญชัยขบขาวโต อันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความสมบูรณ์ และสำเร็จลงด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิคา มารกา ฟีนอง และขอขอบคุณผู้เป็นกัลยาณมิตรทั้งหลายที่ให้อำนาจใจ อันเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จครั้งนี้.

ศูนย์วิจัยทรัพยากรชีวภาพ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
มพที่	
1 บทนำ	1
2 การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทั่วไป เนื้อหา กลวิธี และการดำเนินเรื่อง- ของนิทานศรีธนญชัยฉบับต่าง ๆ ในประเทศไทย	9
ลักษณะนิทานคนเจ้าปัญญา (trickster tales)	9
นิทานศรีธนญชัยสำนวนต่าง ๆ ของไทย	11
โครงเรื่อง	12
ตัวละคร	13
ฉากและสภาพแวดล้อมทางสังคม	14
ศรีธนญชัยสำนวนของทางภาคกลาง	18
ก. รูปแบบที่เป็นร้อยกรอง	18
1. รูปแบบที่เป็นส่วนวนกาพย์	19
ก) ทิมาของเรื่อง	19
ข) จุดมุ่งหมายในการแต่ง	19
ค) ทักษะของผู้แต่ง	19
ทักษะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรม	19
ทักษะเกี่ยวกับความมีสติปัญญา	21
ทักษะเกี่ยวกับเรื่องการประพฤติกฎปฏิบัติตัวของผู้เป็นศรี- ภรรยา	22
ทักษะเกี่ยวกับการไม่ประมาทตนไม่สูงจนเกินศักดิ์ ...	23

ฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ	24
ก) เนื้อหาและการลำดับเหตุการณ์	24
ข) การสร้างตัวละคร	26
ค) ศิลปะการใช้ภาษา	28
ฉบับที่เจ้าจอมสมบุญ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.2472	30
ก) เนื้อหาและการลำดับเหตุการณ์	31
ข) การสร้างตัวละคร	31
ค) ศิลปะการใช้ภาษา	31
ฉบับที่พระมหาอำนาจอิทธิยาโน วัดสามพระยา มอบให้แก่หอสมุดแห่งชาติ	31
ก) เนื้อหาและการลำดับเหตุการณ์	31
ข) การสร้างตัวละคร	33
ค) ศิลปะการใช้ภาษา	33
ฉบับที่หอสมุดแห่งชาติซื้อไว้ เมื่อ พ.ศ.2453	33
ก) เนื้อหาและการลำดับเหตุการณ์	33
ข) การสร้างตัวละคร	34
ค) ศิลปะการใช้ภาษา	36
ฉบับที่กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมอบให้หอสมุดแห่งชาติ	37
ก) เนื้อหาและการลำดับเหตุการณ์	37
ข) การสร้างตัวละคร	38
ค) ศิลปะการใช้ภาษา	38

ศรีธนไชยส่วนงานกษัตริย์ฉบับที่ตีพิมพ์เผยแพร่	38
ก) เนื้อหาและการ เรียงลำดับเหตุการณ์	39
ข) การสร้างตัวละคร	41
ค) ศิลปะการใช้ภาษา	41
2. รูปแบบที่เป็นส่วนกลอน	46
ก) เสภาเรื่องศรีธนไชยเที่ยงเมือง	46
1) ที่มาของเรื่อง	48
2) จุดมุ่งหมายในการแต่ง	48
3) รูปแบบ	48
4) เนื้อหาและการ เรียงลำดับเหตุการณ์	49
5) การสร้างตัวละคร	51
6) สภาพแวดล้อมทางสังคม	52
7) ทักษะของผู้แต่ง	53
8) ศิลปะการใช้ภาษา	55
ข) ศรีธนไชยฉบับคำกลอนของนายบุญ	56
1) ที่มาของเรื่อง	56
2) จุดมุ่งหมายในการแต่ง	57
3) รูปแบบ	57
4) เนื้อหาและการ เรียงลำดับเหตุการณ์	57
5) การสร้างตัวละคร	58
6) ฉากและสภาพสังคม	58
7) ทักษะของผู้แต่ง	58
8) ศิลปะการใช้ภาษา	59
ค) ศรีธนไชยจอมปราชญ์ ของ "วรวรรณ"	59

ช. รูปแบบที่เป็นร้อยแก้ว	60
1. ศรีชนดุชัณม์บัมมาครฐาน ของ ประยูร ทัศนาคะ	62
ก. ที่มาของเรื่อง	62
ข. จุดมุ่งหมายในการแต่ง	63
ค. รูปแบบ	63
ง. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	63
จ. การสร้างตัวละคร	68
ฉ. สภาพแวดล้อมทางสังคม	69
ช. ทัศนะของผู้แต่ง	70
ซ. ศิลปะการใช้ภาษา	72
2. ศรีชนดุชัณม์บัมมูรฉะ ของ พร พิทยา	73
ก. ที่มาของเรื่อง	73
ข. จุดมุ่งหมายในการแต่ง	73
ค. รูปแบบ	73
ง. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	73
จ. การสร้างตัวละคร	76
ฉ. สภาพแวดล้อมทางสังคม	77
ช. ทัศนะของผู้แต่ง	78
ซ. ศิลปะการใช้ภาษา	79
ศรีชนดุชัณม์ส่วนวนภาคอีสาน	80
การสร้างตัวละคร	80

1. ส่วนวนที่จารลงในใบลานด้วยอักษรตัวธรรม	83
ก. ที่มาของเรื่อง	84
ข. จุดมุ่งหมายในการแต่ง	84
ค. รูปแบบ	84
ง. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	84
จ. ทักษะของผู้แต่ง	85
ฉ. ศิลปะการใช้ภาษา	86
2. นิทานศรีธนัญชัย-ไชยงเหมียง	87
ก. ที่มาของหนังสือ	87
ข. จุดมุ่งหมายในการแต่ง	88
ค. รูปแบบ	88
ง. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	89
จ. ทักษะของผู้แต่ง	90
ฉ. ศิลปะการใช้ภาษา	93
3. นิทานเสียงเมียง ของ จินกา กวงใจ	94
ก. ที่มาของเรื่อง	95
ข. จุดมุ่งหมายในการแต่ง	95
ค. รูปแบบ	95
ง. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	95
จ. ทักษะของผู้แต่ง	95
ฉ. ศิลปะการใช้ภาษา	96

ศรีรัตนัญชัยสำนวนของภาคเหนือ	98
1. คำวขอเรื่องศรีทะนนไชย	102
ก. ที่มาของเรื่อง	102
ข. รูปแบบ	102
ค. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	103
ง. การสร้างตัวละคร	103
จ. ทักษะของผู้แต่ง	104
ฉ. ศิลปะการใช้ภาษา	105
2. ไอ้เซียงเมืองคำพะญา	106
ก. ที่มาของเรื่อง	107
ข. จุดมุ่งหมายในการแต่ง	107
ค. รูปแบบ	107
ง. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	107
จ. การสร้างตัวละคร	109
ฉ. ทักษะของผู้แต่ง	110
ช. ศิลปะการใช้ภาษา	110
ศรีรัตนัญชัยสำนวนของภาคใต้	111
ก. ที่มาของเรื่อง	111
ข. จุดมุ่งหมายในการแต่ง	111
ค. รูปแบบ	111
ง. เนื้อหาและการเรียงลำดับเหตุการณ์	111
จ. การสร้างตัวละคร	114
ฉ. ทักษะของผู้แต่ง	116
ช. ศิลปะในการใช้ภาษา	117

3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบศรีธนญชัยฉบับต่าง ๆ ในประเทศไทย 119

 ก. การวิเคราะห์เปรียบเทียบในแง่โครงสร้าง 119

 ตารางชื่อตัวละคร 121

 ข. การวิเคราะห์ในด้านแนวความคิด 129

 1. แนวความคิดในเรื่องความสำคัญของการใช้ปฏิภาณ 129

 2. แนวคิดเรื่องความขัดแย้ง 130

 ก) ความขัดแย้งกับบุคคล 130

 1) ความขัดแย้งระหว่างพี่น้องท้องเดียวกัน 130

 2) ความขัดแย้งระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ 134

 3) สถานภาพของบุคคลที่มีความขัดแย้งกับศรีธนญชัย 135

 4) จุดประสงค์ของการขัดแย้ง 136

 5) กลวิธีในการแสดงความขัดแย้ง 137

 ข) ความขัดแย้งกับค่านิยมของสังคม 137

 1) การทำนิคกรรมนิยมทางภาษา 138

 2) การทำนิคกรรมนิยมทางความประพฤติ 140

 3) การทำนิคจารีตที่เกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดิน 141

 4) การทำนิคจารีตทางอาญาทั่วไป 144

 3. แนวความคิดเรื่องเสียน้ำ 145

 "หน้า" ในทัศนะของคนไทย 145

 "หน้า" ในทัศนะของคนจีน 146

 ความ "เสียน้ำ" ของตัวละครในเรื่องศรีธนญชัย 148

 ค. การวิเคราะห์ตัวละคร 150

4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบนิทานศรีธนัญชัยของไทยกับนิทานศรีธนัญชัย-
ในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 154

 นิทานศรีธนัญชัยของประเทศกัมพูชา 154

 นิทานศรีธนัญชัยของประเทศเวียดนาม 162

 นิทานศรีธนัญชัยของประเทศลาว 162

 นิทานศรีธนัญชัยของประเทศอินโดนีเซีย 164

 นิทานศรีธนัญชัยของประเทศมาเลเซียและประเทศสิงคโปร์ ... 166

 นิทานศรีธนัญชัยของประเทศฟิลิปปินส์ 166

เปรียบเทียบนิทานศรีธนัญชัยของไทยกับนิทานศรีธนัญชัยฉบับต่าง ๆ ใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 167

 ก. โครงเรื่อง 167

 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างในเรื่องอนุภาคของนิทาน-
 ศรีธนัญชัย 170

 ข. ตัวละครและแนวความคิด 173

 บทวิจารณ์เกี่ยวกับลัทธิตูเวราช (Deva Raja) 173

 บทวิจารณ์ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม จรรยา
 และสังคม 175

 บทวิจารณ์เกี่ยวกับตรรกวิทยาของศรีธนัญชัย 176

 ข้อคิดเกี่ยวกับความจริง 178

5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ 182

 บรรณานุกรม 188

 ภาคผนวก 194

 ประวัติผู้เขียน 208